

www.bestdergi.net

Türkiye’de Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim, Kültürlerarası Eğitim ve Çokkültürlü Eğitim Üzerine Yapılmış Çalışmalar: Bir Kapsam Belirleme (Scoping Review) Araştırması

Gürkan Sarıdaş

Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye, 0000-0002-7989-2130
İrtibat yazar: Gürkan Sarıdaş (theapeiron@gmail.com)

Bu makaleye atf için (To cite this article):

Sarıdaş, G. (2026). Türkiye’de Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim, Kültürlerarası Eğitim ve Çokkültürlü Eğitim Üzerine Yapılmış Çalışmalar: Bir Kapsam Belirleme (Scoping Review) Araştırması [Studies Conducted in Turkey on Education Sensitive to Cultural Values, Intercultural Education, and Multicultural Education: A Scoping Review]. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi) [Science, Education, Art and Technology Journal (SEAT Journal)]*, 10(2), 150-177.

Makale Türü (Paper Type):

Derleme (Literature Review)

Etik Kurul Adı, Onay Tarihi ve Sayısı (Ethics Committee Name, Approval Date and Number):

Bu çalışma, etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi):

Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi); bilimsel ve hakemli bir dergi olarak yılda iki kez yayınlanmaktadır. Bu dergide; bilim, eğitim, sanat veya teknoloji ile ilgili özgün kuramsal çalışmalar, literatür incelemeleri, araştırma raporları, sosyal konular, kitap incelemeleri ve araştırma makaleleri yayınlanmaktadır. Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin daha önce yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere herhangi bir yere gönderilmemiş olması gerekmektedir. Bu makale araştırma, öğretim ve özel çalışma amaçları için kullanılabilir. Makalelerinin içeriğinden sadece yazarlar sorumludur. Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine riayet edilmesi gerekmektedir. Yazarlar, araştırma ve yayın etiğine uyduklarını beyan ederler. Dergi, makalelerin telif hakkına sahiptir. Yayıncı, araştırma materyalinin kullanımı ile ilgili olarak doğrudan veya dolaylı olarak ortaya çıkan herhangi bir kayıp, eylem, talep, işlem, maliyet veya zarardan sorumlu değildir.

Science, Education, Art and Technology Journal (SEAT Journal):

Science, Education, Art and Technology Journal (SEAT Journal) is published twice a year as a scientific and refereed journal. In this journal, original theoretical works, literature reviews, research reports, social issues, psychological issues, curricula, learning environments, book reviews, and research articles related to science, education, art or technology are published. The articles submitted for publication must have not been published before or sent to be published anywhere. This article may be used for research, teaching, and private study purposes. Authors alone are responsible for the contents of their articles. Copyright regulations must be followed for the ideas and art works used. The authors declare that they adhere to research and publication ethics. The journal owns the copyright of the articles. The publisher shall not be liable for any loss, actions, claims, proceedings, demand, or costs or damages whatsoever or howsoever caused arising directly or indirectly in connection with or arising out of the use of the research material.

ISSN: 2630-581X / © Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi) [Science, Education, Art and Technology Journal (SEAT Journal)].

Bu makale, CC BY-NC-SA lisansı altında açık erişimli bir eserdir. [This is an open access article under the CC BY-NC-SA license.] (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

Türkiye’de Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim, Kültürlerarası Eğitim ve Çokkültürlü Eğitim Üzerine Yapılmış Çalışmalar: Bir Kapsam Belirleme (Scoping Review) Araştırması

Makale Bilgisi

Makale Tarihi

Gönderim Tarihi:
6 Nisan 2026

Kabul Tarihi:
22 Temmuz 2026

Anahtar Kelimeler

Çokkültürlü eğitim
Kültürlerarası eğitim
Kültürel değerlere
duyarlı eğitim
Mülteci öğrenciler
Kapsam belirleme
araştırması

Öz

Bu araştırma, Türkiye’de çokkültürlü eğitim, kültürlerarası eğitim ve kültürel değerlere duyarlı eğitim alanlarında gerçekleştirilen akademik çalışmaları kapsam belirleme (scoping review) yöntemiyle incelemeyi ve alandaki kavramsal, yöntemsel ve tematik eğilimleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda veri tabanları taranmış; 2016–2025 yılları arasında yayımlanan 207 çalışma arasından belirlenen dahil etme ölçütleri doğrultusunda 83 çalışma analize dahil edilmiştir. Elde edilen bulgular, alandaki çalışmaların önemli ölçüde öğretmen ve öğretmen adaylarının tutum, algı ve yeterliklerine odaklandığını; buna karşın sınıf içi pedagojik uygulamalar ve sistem düzeyindeki dönüşümlerin sınırlı biçimde ele alındığını göstermektedir. Ayrıca çalışmaların büyük ölçüde nicel desenlere dayandığı, belirli örneklem gruplarında yoğunlaştığı ve bölgesel temsiliyet açısından dengesizlikler içerdiği belirlenmiştir. Bulgular, literatürde kültürel çeşitliliğe yönelik olumlu tutumların yaygın olmasına rağmen, bu tutumların pedagojik uygulamalara dönüşümünde belirgin bir boşluk bulunduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmanın önemli bir sonucu, çokkültürlü eğitim, kültürlerarası eğitim ve kültürel değerlere duyarlı eğitim kavramlarının literatürde sıklıkla birbirinin yerine kullanıldığı ve bu durumun kavramsal belirsizlik yarattığıdır. Bu doğrultuda çalışma, söz konusu kavramları “ne” (normatif çerçeve), “niçin” (amaç ve yönelim) ve “nasıl” (pedagojik uygulama) boyutları üzerinden ayırtıran analitik bir çerçeve önermektedir. Bu yönüyle araştırma, yalnızca mevcut literatürü haritalandırmakla kalmayıp, alandaki kavramsal dağınıklığa yönelik açıklayıcı bir model sunmaktadır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, uygulama temelli araştırmaların artırılması, öğretmen eğitimi programlarının yeniden yapılandırılması ve kültürel çeşitliliğe duyarlı pedagojik yeterliklerin geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmaktadır.

Studies Conducted in Turkey on Education Sensitive to Cultural Values, Intercultural Education, and Multicultural Education: A Scoping Review

Article Info

Article History

Received:
6 April 2026

Accepted:
22 July 2026

Key Words

Multicultural education
Intercultural education
Education sensitive to
cultural values
Refugee students
Scoping study

Abstract

This study aims to examine academic research conducted in Turkey within the fields of multicultural education, intercultural education, and education sensitive to cultural values using a scoping review methodology, and to identify the conceptual, methodological, and thematic trends in the field. To this end, the databases were searched; 83 studies were selected for analysis from a pool of 207 publications (2016–2025) based on established inclusion criteria. The findings show that research in the field largely focuses on the attitudes, perceptions, and competencies of teachers and pre-service teachers, whereas classroom pedagogical practices and system-level transformations are addressed to a limited extent. Also, it was determined that the studies predominantly rely on quantitative designs, concentrate on specific sample groups, and exhibit imbalances regarding regional representation. The findings reveal that, despite the prevalence of positive attitudes toward cultural diversity in the literature, there is a significant gap in translating these attitudes into pedagogical practices. A key finding of the study is that the concepts of multicultural education, intercultural education, and education sensitive to cultural values are frequently used interchangeably in the literature, creating conceptual ambiguity. So, the study proposes an analytical framework that distinguishes these concepts based on the dimensions of "what" (normative framework), "why" (purpose and orientation), and "how" (pedagogical practice). In this respect, the research not only maps the existing literature but also offers an explanatory model to address the conceptual fragmentation in the field. Based on the findings, recommendations are presented for increasing practice-based research, restructuring teacher education programs, and developing pedagogical competencies that are sensitive to cultural diversity.

Giriş

21. yüzyıl, küreselleşmenin hız kazanması, kitlesel göç hareketleri ve toplumsal çeşitliliğin artmasıyla birlikte eğitim sistemlerini kültürel farklılıklara daha duyarlı hale getirme gerekliliğini gündeme getirmiştir. Bu bağlamda, kültürel farklılıklara sahip öğrencilere yönelik eğitim yaklaşımları eğitim bilimleri alanında giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Gay, 2010; Banks, 2015; Polat, & Kröner, 2023). Türkiye özelinde, son on yılda özellikle göçmen ve mülteci nüfusundaki artış, sınıflarda kültürel çeşitliliğin kalıcı bir gerçeklik haline gelmesine neden olmuş; bu durum eğitimcilerin pedagojik yaklaşımlarını gözden geçirmelerini zorunlu kılmıştır (Akin-Sabuncu & Kasapoğlu, 2024; Kotluk & Kocakaya, 2018).

Türkiye’de kültürel farklılıklara yönelik eğitimin gelişimi, ilk olarak demokratik değerler, hoşgörü ve toplumsal bütünleşme bağlamında ele alınmış; ardından öğretmen yeterlikleri, öğrenci uyumu ve müfredat düzeyinde kültürel temsiliyet gibi konularla genişlemiştir (Karacabey, Ozdere & Bozkus, 2019). Ancak alan yazın incelendiğinde, bu kavramların hem kuramsal düzeyde net bir tanıma kavuşturulmadığı hem de pedagojik uygulamalarla olan ilişkilerinin sınırlı biçimde ele alındığı görülmektedir (Kotluk & Aydın, 2021). Çoğu çalışma, öğretmen adaylarının çokkültürlü eğitime yönelik tutumlarını ölçmekle sınırlı kalmakta; kültürel farkındalığın sınıf içi pratiklere dönüşüm süreci yeterince irdelenmemektedir (Acar-Ciftci, 2019; Yılmaz & Günel, 2022).

Araştırmamız, Nayır ve Sarıdaş (2020) tarafından da belirtildiği üzere Türkiye’de çokkültürlü, kültürlerarası ve kültürel değerlere duyarlı eğitim konularında bir kavram kargaşası olması nedeniyle bu alandaki çalışmaları inceleyerek araştırma eğilimlerini belirlemek ve kavramsal çerçeve oluşturmak amacıyla gerçekleştirildi. Bu bağlamda, literatürdeki kavramsal bütünlüğün sağlanması, metodolojik durumu ortaya koymak, alanın detaylı bir incelemeye tabi tutulması gerekli görülmektedir. Ayrıca bölgesel temsiliyetin ortaya konması ve alandaki bilgi boşluklarının belirlenmesi daha da önemli hale gelmektedir (Celik, Özenc-Ira & Üzar-Özçetin, 2025).

Bu çalışma, söz konusu boşluklara yanıt verebilmek amacıyla kapsam belirleme (scoping review) yöntemiyle yapılandırıldı. Kapsam belirleme yaklaşımı, belirli bir alandaki mevcut bilgi birikimini tematik ve metodolojik düzeyde haritalandırma, kavramları netleştirme ve gelecekteki araştırmalar için öncelikli konuları tanımlama açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır (Arksey & O’Malley, 2005; Levac, Colquhoun & O’Brien, 2010; Polat ve Sarıdaş, 2026). Araştırmada, şu temel sorulara odaklanıldı:

- Dahil edilen çalışmalar çokkültürlü eğitim, kültürlerarası eğitim ve kültürel değerlere duyarlı eğitimi nasıl tanımlamaktadır?
- Dahil edilen çalışmaların amaç, bulgu, öneri ve sınırlılıkları ne yöndedir?
- Dahil edilen çalışmaların karakteristik özellikleri nelerdir?

Bu doğrultuda çalışma, Türkiye’de kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin bulunduğu sınıflarda gerçekleştirilen araştırmaları inceleyerek, alandaki teorik çeşitlilik, yöntemsel yönelim ve uygulama pratiklerini haritalandırmayı ve gelecekteki akademik çalışmalara yön gösterici bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma yalnızca alandaki araştırma eğilimlerini betimlemeyi değil, aynı zamanda Türkiye bağlamında sıklıkla birbirinin yerine kullanılan çokkültürlü eğitim, kültürlerarası eğitim ve kültürel değerlere duyarlı eğitim kavramları arasındaki

kuramsal sınırları netleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışma, söz konusu kavramların “ne” (normatif çerçeve), “niçin” (amaç ve yönelim) ve “nasıl” (pedagojik uygulama) boyutları üzerinden ayrıştırılabileceğini ileri süren analitik bir çerçeve önermektedir. Bu yönüyle araştırma, yalnızca betimleyici bir kapsam belirleme çalışması olmanın ötesine geçerek literatürdeki kavramsal dağınıklığa yönelik açıklayıcı bir model sunmayı hedeflemektedir.

Yöntem

Bu araştırma Polat ve Sarıdaş (2026) tarafından yazılan Kapsam Belirleme Araştırmaları (Scoping Review) İçin Yazım Kılavuzu rehber alınarak hazırlandı.

Araştırma Tasarımı

Kapsam belirleme (scoping review) araştırmaları, belirli bir alandaki temel kavramları, kanıt türlerini ve bilgi boşluklarını açıklamayı amaçlayan bir yaklaşımdır (Arksey & O'Malley, 2005). Kapsam belirleme araştırmaları özellikle literatürün dağınık, heterojen veya sınırlı olduğu konularda araştırma eğilimlerini belirlemek, kavramsal çerçeve oluşturmak ve gelecekteki çalışmalara temel oluşturmak için tercih edilir (Levac, Colquhoun, & O'Brien, 2010). Bu çalışmada kapsam belirleme yaklaşımı, eğitimde farklılıklara sahip öğrenciler konusundaki mevcut bilgiyi değerlendirmek ve gelecekteki araştırmalar için öncelikli alanları tanımlamak amacıyla seçildi.

Bu çalışmada, ilk olarak Arksey ve O'Malley (2005) tarafından ortaya atılan ve Polat ve Sarıdaş (2025) tarafından geliştirilen kapsam belirleme kılavuzuna göre bir metodolojik çerçeve takip edildi. Söz konusu metodolojik çerçeve beş adımdan oluşmaktadır: Araştırma sorularının tanımlanması (1), İlgili çalışmaların belirlenmesi (2), Çalışmaların seçimi (3), Verilerin çıkarımı ve tabloya dökülmesi (4), Sonuçların derlenmesi, özetlenmesi ve raporlanması (5). Araştırmanın raporlanması ise Peters et al. (2021) tarafından önerilen metodolojik geliştirmeleri de içerecek biçimde PRISMA-ScR raporlama temel alınarak hazırlandı.

Araştırma Sorusu

Araştırma soruları PCC (Population, Concept, Context) çerçevesine göre yapılandırıldı. Bu kapsamda Population (Nüfus / Hedef grup), öğrenciler, öğretmenler, öğretmen adayları ve yöneticiler olarak; Concept (Kavram), çokkültürlü eğitim, kültürel değerlere duyarlı eğitim ve kültürlerarası eğitim olarak; Context (Bağlam), Türk eğitim sistemi, öğretmen eğitimi programları ve çeşitliliğe sahip sınıf ortamları olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda ana araştırma sorusuna “Türkiye’de öğrenciler, öğretmenler, öğretmen adayları ve yöneticiler üzerine gerçekleştirilen çokkültürlü eğitim, kültürel değerlere duyarlı eğitim ve kültürlerarası eğitim temalı çalışmalar bu konuları nasıl tanımlamaktadır?” şeklinde karar verilmiştir.

Arama Stratejisi

Arama stratejisi araştırmanın amacına ve araştırma sorularına cevap verebilecek biçimde, yeniden üretilebilir

şekilde yapılandırıldı. Bu kapsamda hem uluslararası hem de ulusal veri tabanlarını kapsayacak biçimde ERIC, Scopus, WoS, Google Scholar ve ULAKBİM TR Dizin veri tabanları kullanıldı. Arama süreci olarak 2016-2025 yılları arasındaki çalışmaları kapsayacak şekilde sınırlandırıldı. Bu dönemin seçilmesinin nedeni ise çokkültürlü eğitim, kültürlerarası eğitim ve kültürel değerlere duyarlı eğitim konularındaki araştırmaların yoğunluk kazanmasıdır.

Arama stratejisinde kullanılan anahtar kelimeler araştırma sorusu başlığında yer alan PCC çerçevesi doğrultusunda yapılandırıldı. Arama Boolean operatörlerinde verilen arama stratejileri kullanılarak yapıldı (Aliyu, 2017; Sarıdaş, 2025). Çeşitliliğe sahip öğrenciler Türkiye özelinde göçmen ve mülteciler ile ilişkilendirildiği için anahtar kelimelere göçmen ve mülteci kavramları da eklendi. Arama esnasında kullanılan anahtar kelimeler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Anahtar Kelimeler

Anahtar kelimeler
("multicultural education" OR "intercultural education" OR "culturally responsive education" OR "kültürel değerlere duyarlı eğitim" OR "çokkültürlü eğitim" OR "kültürlerarası eğitim")
AND
("student" OR "teacher" OR "pre-service teacher" OR "principal" OR "öğrenci" OR "öğretmen" OR "öğretmen adayı" OR "yönetici")
AND
("Turkey" OR "immigrant" OR "refugee" OR "Türkiye" OR "Türk eğitim sistemi" OR "göçmen" OR "mülteci")

Tablo 1’de görüldüğü üzere Boolean mantığıyla oluşturulan bu dizge, ilgili kavramların farklı dil ve terminoloji varyasyonlarını kapsayacak şekilde hazırlanmıştır.

Dahil Etme ve Hariç Tutma Kriterleri

Arama işlemleri 15 Ekim 2025 ile 15 Aralık 2025 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Çalışmaların dahil edilme ve hariç tutma ölçütleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Dahil Etme, Hariç Tutma Ölçütleri

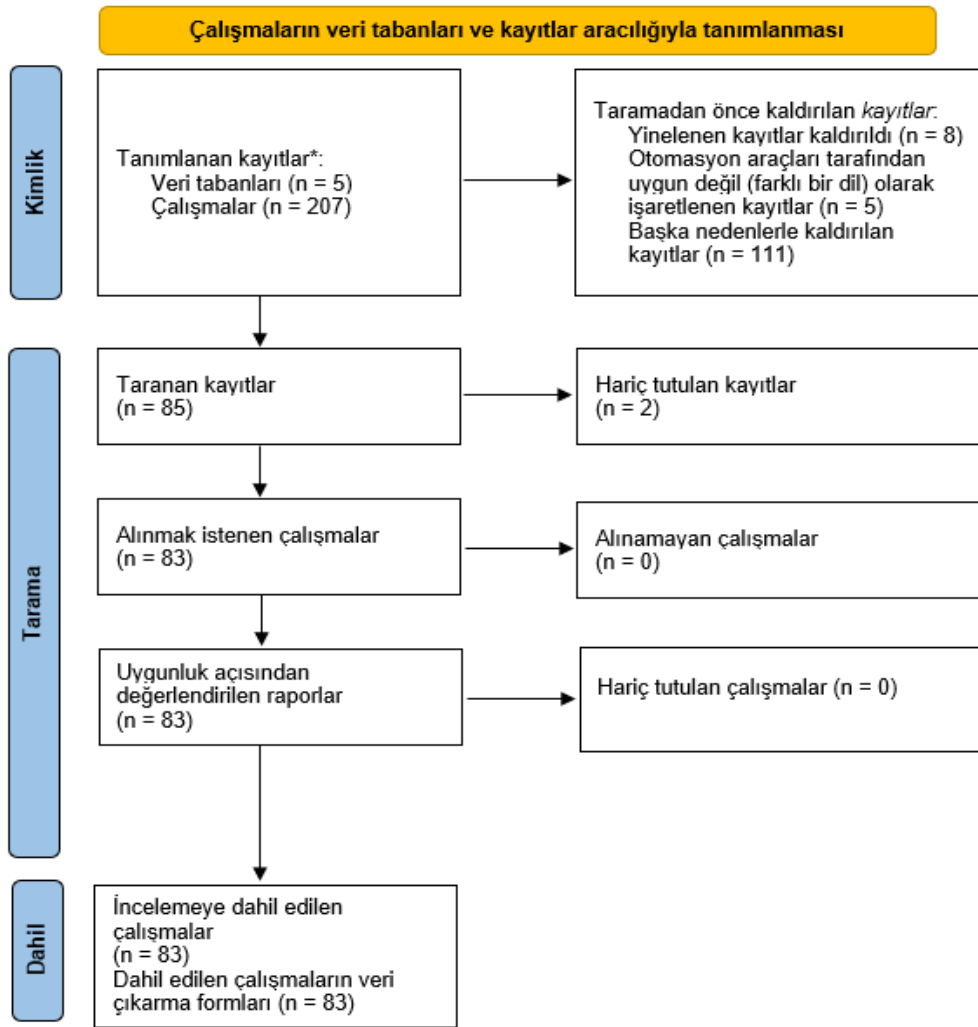
Dahil etme	Hariç tutma
Hakemli araştırma makaleleri, tam metin araştırma bildirileri	Gri literatür (tez, rapor, kitap, politika belgeleri vs.), sistematik derleme veya diğer araştırma dışı makaleler
Türk eğitim sistemi bağlamında yürütülmüş olma	Türk eğitim sistemi dışında yürütülmüş olma
2016 - 2025 yılları arasında yayımlanma	2016 - 2025 yılları dışında yayımlanma
Tam metin erişimine açık olma	Sınırlı erişim veya sadece özetten ibaret olma
Öğrenci, öğretmen adayı, öğretmen ve yöneticileri kapsayan araştırmalar	Kavramsal inceleme, meta sentez, meta analiz, sistematik derleme vs. çalışmaları

Dahil etme	Hariç tutma
Eğitim bilimleri alanında gerçekleşmiş olması	Sosyoloji, psikoloji gibi eğitim dışı disiplinlerde gerçekleşmiş olması
İngilizce veya Türkçe dilinde yazılmış olması	İngilizce veya Türkçe dışında bir dilde yazılmış olması

Tablo 2’de verilen dahil etme ve hariç tutma ölçütleri kapsamında elde edilen çalışmalar yinelenen kayıtların temizlenmesi için Zotero yazılımı kullanılarak yönetilmiş ve içerik analizi aşamasına geçilmiştir.

Seçim Süreci

Şekil 1’de verildiği gibi, çalışmaların seçimi üç temel adımda yürütülmüştür.

Kaynak: Page MJ, et al. BMJ 2021; 372:n71. doi: 10.1136/bmj.n71.

Şekil 1. PRISMA Akış Şemasına göre Veri Tabanları ve Kayıtların Tanımlanması

Başlık ve özetlerin incelenmesi, tam metinlerin analizi ve nihai dahil etme kararı ile çalışmaların seçimi

tamamlanmaktadır. İlk adımda arama sonucunda ulaşılan 207 çalışmanın başlık ve özetleri incelendi. Bu aşamada çalışmanın araştırma sorularıyla ilişkili olup olmadığına karar verildi. Tekrar eden 8 çalışma, araştırma sorularına uymayan 111 çalışma ve otomasyon araçları tarafından uygun değil olarak işaretlenen (farklı dillerde olduğu tespit edilen) 5 çalışma içerikten çıkarıldı. İki farklı araştırmacı tarafından incelenen çalışmalar da görüş farkı oluşan 11 çalışma üçüncü araştırmacının görüşü ile düzenlenmiştir. İkinci adımda geriye kalan 83 çalışmanın tam metinleri okundu ve dahil edilme ölçütleri doğrultusunda değerlendirmeye alındı. Seçim süreci sonunda kalan çalışmalar PRISMA-ScR (Bkz. Şekil 1) akış diyagramı biçiminde raporlandı. Bu diyagramda arama sonucunda ulaşılan, elenen ve dahil edilen çalışma sayıları şeffaf biçimde gösterildi (Tricco et al., 2018). Araştırma kapsamında çalışmaların seçimi ve sayıların özeti (PRISMA akış diyagramı ile) Şekil 1’de verildi.

Tam metin inceleme aşamasında çalışmalar, dahil edilme kriterlerine göre sistematik biçimde yeniden değerlendirilmiş ve bu aşamada elenen çalışmaların gerekçeleri (örneğin bağlam uyumsuzluğu, araştırma deseni uygun olmama, kavramsal odak dışı kalma) kayıt altına alınmıştır. Nihai dahil edilen çalışma sayısı (n=83) bu çok aşamalı değerlendirme süreci sonunda belirlenmiştir.

Veri Çıkarma

Bu aşamada seçilen çalışmalardan bilgi toplamak amacıyla veri çıkarma formu (Ek-1) aracılığıyla içerikler tabloya döküldü. Gerçekleştirilen çalışmaları bütünsel açıdan ele alabilmek için yayınlandığı yıl, yayın türü, katılımcı / örneklem ve katılımcı /örneklemin bulunduğu il, bağlam (ilkokul, ortaokul, lise, üniversite), yöntem ve kavramsal yaklaşım verileri çalışmalardan çıkarılmıştır. Daha sonra içerik analizinde kullanılmak amacıyla, amaç, ana bulgular, tema ve kategoriler (nitel çalışma yapıldıysa), sınırlılıklar (belirtilmişse) verileri çıkarılmıştır. Çıkarılan verilerden amaç, bulgular, öneriler bölümleri kodlara ayrılmış, kodlar alt temalara, alt temalar ise ana temalara dönüştürülmüştür. Kodlama sürecinde içerik analizi yaklaşımı benimsendi ve temalar literatürdeki kavramsal sınıflandırmalara göre belirlendi. Veri çıkarma formu ön uygulama (pilot) ile test edilmiş ve formun kapsamı iki araştırmacı tarafından birlikte gözden geçirilerek son hali verilmiştir. Bu süreç, veri çıkarma aşamasında tutarlılığı artırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi ve Sentezi

Verilerin analizi nitel içerik analizi ilkeleri çerçevesinde yürütülmüştür. Levac ve arkadaşlarının (2010) vurguladığı üzere, kapsam belirleme araştırmalarında analiz süreci yalnızca betimsel bir özet sunmakla sınırlı kalmamalı; aynı zamanda bulguların anlamlandırılması, örüntülerin ortaya çıkarılması ve araştırma boşluklarının belirlenmesini içermelidir. Bu doğrultuda araştırmada nicel betimsel analiz ile nitel tematik analiz ve kavramsal sentez yaklaşımı birlikte kullanılmıştır.

Analiz süreci üç aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada tanımlayıcı analiz yapılmış; çalışmaların yıl, yöntem, örneklem ve bağlam gibi temel özellikleri veri çıkarma formu aracılığıyla sistematik olarak tabloya dökülmüştür. İkinci aşamada nitel içerik analizi kapsamında tematik analiz gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada kodlama süreci, hem tümevarımcı hem de tümdengelimsel bir yaklaşımla yürütülmüştür. Tümdengelimsel boyutta, araştırma

soruları ve ilgili literatür doğrultusunda ön kod kategorileri (örneğin öğretmen yeterliği, kültürel farkındalık, eğitim politikaları) belirlenmiştir. Tümevarımcı boyutta ise, çalışmalardan elde edilen veriler satır satır incelenerek yeni kodlar oluşturulmuş ve bu kodlar veri temelli olarak geliştirilmiştir.

Kodlama sürecinde öncelikle açık kodlama (open coding) yapılmış, ardından benzer kodlar bir araya getirilerek alt temalar oluşturulmuş ve bu alt temalar daha üst düzey ana temalar altında birleştirilmiştir. Kodlama süreci, veriye sürekli geri dönülerek yürütülmüş ve temalar arası ilişkiler karşılaştırmalı analiz yoluyla gözden geçirilmiştir. Bu sayede hem veri temelli örüntüler hem de kavramsal yapılar ortaya çıkarılmıştır.

Kodlama sürecinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla analizler iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak gerçekleştirilmiştir. Kodlama sürecinin ilk aşamasında veri setinin yaklaşık %20'lik bir bölümü çift kodlanmış ve kodlayıcılar arası uyum Cohen's Kappa katsayısı ile değerlendirilmiştir. Elde edilen uyum katsayısı .82 olarak bulunmuş ve bu değer yüksek düzeyde uyum olarak kabul edilmiştir. Uyum sağlanamayan kodlar araştırmacılar arasında tartışılarak yeniden değerlendirilmiş ve ortak bir kodlama çerçevesi oluşturulmuştur. Bu süreç sonrasında kalan veri seti üzerinde kodlama işlemi sürdürülmüştür. Araştırmacılar tarafından oluşturulan kodlar karşılaştırılmış ve kodlayıcılar arası uyum sağlanmıştır. Uyum sağlanamayan kodlar araştırmacılar arasında tartışılarak yeniden değerlendirilmiş ve ortak bir kodlama çerçevesi oluşturulmuştur.

Analizin üçüncü aşamasında ise kavramsal sentez gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada elde edilen temalar daha geniş kavramsal kategoriler altında birleştirilmiş ve araştırma soruları doğrultusunda yorumlanmıştır. Veri sentezinde anlatımsal sentez yaklaşımı benimsenmiştir (Pham et al., 2014). Bu yaklaşım kapsamında çalışmalar doğrudan karşılaştırılmak yerine, ortak örüntüler, benzer kavramsal yaklaşımlar ve araştırma boşlukları belirlenmiştir. Elde edilen bulgular kavramsal çeşitlilik, yöntemsel eğilimler, örneklem özellikleri ve eğitim uygulamalarına ilişkin boyutlar çerçevesinde bütüncül bir biçimde değerlendirilmiştir.

Etik Hususlar

Bu araştırma, açık kaynaklardan elde edilen ikincil verilerin analizine dayandığı için etik kurul onayı gerektirmemektedir. Bununla birlikte tüm süreç boyunca etik ilkelere titizlikle uyuldu. Araştırmanın nesnel ve güvenilir olması için iki farklı alan uzmanı ile araştırma yürütüldü ve görüş ayrılığı durumunda üçüncü bir uzmana danışıldı. Çalışmada kullanılan tüm veriler, yalnızca akademik amaçla değerlendirildi ve herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular sentez, tematik ve betimsel bulgular şeklinde üç grupta sunuldu.

Sentez Bulgular

Araştırma kapsamında değerlendirilen çalışmalarda “çok kültürlülük”, “kültürel değerlere duyarlılık” ve

“kültürlerarasılık” kavramlarının birbiriyle sıkça iç içe geçtiği görülmektedir. Kavramlar çoğu zaman eş anlamlı biçimde kullanılmış olsa da teorik çerçeve netliği açısından tanımsal farklılıklar bulunmaktadır (Erbaş, 2019; Nayır, & Sarıdaş, 2020). Bu durum, alanyazında kavramsal parçalanma yaratarak ölçme araçlarının çeşitlenmesine, bulguların karşılaştırılabilirliğinin azalmasına yol açmıştır (Akçaoğlu & Arsal, 2018; Güven vd., 2022). Dolayısıyla, Türkiye’deki kültürel farklılıklara sahip öğrencilere yönelik eğitim çalışmalarında henüz ortak bir tanım ve terminoloji birliği oluşmamıştır; bu durum da hem yöntem hem de bulgu düzeyinde heterojenlik yaratmaktadır.

Çokkültürlü Eğitim

Çokkültürlü eğitim konusundaki bazı araştırmalarda (KoziKoğlu & Yildirimoglu, 2021) çokkültürlü eğitim, kapsayıcı eğitim veya kültürel değerlere duyarlı eğitim ile eşdeğer tutulmuş; bazılarında ise (Acar-Ciftci, 2016; Arsal, 2019) eleştirel çokkültürlülük ya da kültürel değerlere duyarlı eğitim yaklaşımlarıyla farklılaştırılmıştır. Ayrıca, bazı araştırmalar (Karacabey vd., 2019; Tonbuloglu vd., 2016) kavramı doğrudan “öğretmen yeterliği” bağlamında incelerken, bazıları (Soylu vd., 2020) “öğrenci uyumu” veya “kültürel etkileşim” perspektifinden (Sarı & Yüce, 2020) ele almıştır. Dolayısıyla çokkültürlü eğitim kavramı ile ilgili olarak ortak bir nokta bulunmamaktadır.

Kültürlerarası Eğitim

Araştırmaya dahil edilen makalelerde kültürlerarası eğitim, genellikle farklı kültürler arasında etkili ve olumlu bir etkileşim kurma becerisi olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, tek başına bir eğitim felsefesi olmaktan çok, çokkültürlü eğitimin bir hedefi veya sonucu olarak görülür ve sıklıkla kültürlerarası duyarlılık (Onur Sezer & Bağçeli Kahraman, 2017) ve kültürel zekâ (Basman & Bayram, 2024) gibi kişisel yetkinliklerle birlikte incelenir. Örneğin buradaki kültürel zeka, bir bireyin farklı kültürel geçmişe sahip kişilerle etkili bir şekilde iletişim kurma ve uyum sağlama yeteneği olarak ele alınır (Gezer, & Şahin, 2017). Bu yetkinlik odaklı yaklaşım, doğrudan bu becerileri ölçmeyi hedefleyen spesifik ölçme araçlarının geliştirilmesine veya kullanılmasına yol açmıştır (Koroğlu, 2016). Araştırmalar, genel öğretmen tutumlarını incelemek yerine, bu yetkinliklerin nasıl geliştirileceğine odaklanılmıştır; örneğin bazı çalışmalar kültürlerarası eğitimin etnosentrizmi (ırk merkezliği) azaltma üzerindeki etkisini (Aslantaş, 2019) araştırırken, bazıları ise bu konuyu doğrudan etkileşimin kritik olduğu yabancı dil öğretimi gibi özel alanlar bağlamında ele almıştır (Özışık vd., 2019; Yücel & Yavuz, 2019). Dolayısıyla kültürlerarası eğitim kavramının kavramsallaştırılması ile ilgili ortak bir nokta bulunmamaktadır.

Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim

Kültürel değerlere duyarlı eğitim, çokkültürlü eğitimin teorik çerçevesinin sınıf içi pedagojik uygulamalara dönüştürülmüş hali olarak konumlandırılır ve Türkiye bağlamı için etkili bir model olarak sunulur (Kotluk & Kocakaya, 2018). Fakat araştırmaya dahil edilen çalışmaların ortak bir kavramsallaştırma üzerinde durmadıkları gözlenmektedir. Buna karşın belirtilen bu pratik odaklanma sebebiyle, kavramın incelenmesinde standart tutum ölçeklerinden ziyade öğretmenlerin görüşlerini, algılarını ve sınıf içi uygulamalarını derinlemesine analiz eden

nitel veya karma yöntemler öne çıkmaktadır (Akcan, 2022; Kotluk & Kocakaya, 2019). Dolayısıyla araştırmalar, genel “öğretmen yeterliği” algısından daha çok, kavramın belirli ve somut bağlamlardaki yansımalarına odaklanmıştır. Örneğin bazı çalışmalar (Akcan, 2022) bu yaklaşımı hayat bilgisi gibi spesifik bir dersin uygulamaları üzerinden incelerken, diğerleri (Soylu vd., 2020) öğretmenlerin kültürel duyarlılıklarının mülteci öğrencilerin okula uyumu gibi özel bir soruna etkisini veya belirli bir branştaki öğretmenlerin bu öğretime hazır olma durumlarını (Zorba, 2020) araştırmıştır. Dolayısıyla kültürel değerlere duyarlı eğitimin kavramsal anlamı üzerinden ortak bir bakış açısı belirlenmediği gözlenmektedir.

Tematik Bulgular

Araştırma kapsamında ilk olarak çalışmaların amaç cümlelerine bakıldı. Amaç cümleleri ilk olarak çeşitli kodlarla etiketlendi, daha sonra kodlardan temalar ve temalardan ana temalar oluşturuldu. Amaç cümlelerinden elde edilen tema ve kodlar Tablo 1’de verildi.

Tablo 1. Amaç Cümlelerinin İçerik Analizi

Ana Temalar	Alt Temalar	Kodlar
Öğretmen Eğitimi ve Pedagojik Yeterlik	Öğretmen adaylarının kültürel farklılıklara sahip öğrencilere yönelik yeterlikleri	yeterlik algıları (Olur & Oguz, 2019), öz-yeterlikleri (Akcaoglu & Kayış, 2021) yeterlik düzeyleri (Karadağ & Özden, 2020), öğretmenin sahip olması gereken yeterlikler (Karatas, 2020), öğretmen yeterlikleri (Güven vd., 2022), eleştirel çokkültürlü eğitim yeterlikleri (Acar-Ciftci, 2016)
	Öğretmenlerin kültürel farklılıklara sahip öğrencilere yönelik pedagojik uygulamaları	yansımalar ve uygulamalar (Akcan, 2022)
	Öğretmen eğitimi programlarının etkililiği	çokkültürlü derslerin etkisi (Akcaoglu, 2021; Akcaoglu & Arsal, 2022; Kurtuluş & Arsal, 2023), programın değerlendirilmesi (Kamışlı, 2019), çokkültürlü çocuk edebiyatının etkileri (Kardaş İşler & Dedeoğlu, 2019), çokkültürlü eğitimin etkililiği (Aslan & Aybek, 2020).
Eğitimsel Tutum, Algı ve Değer Yönelimleri	Kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin bulunduğu sınıflarda eğitime yönelik tutum	tutumların incelenmesi (Arslan & Çalmaşur, 2017; Aslan, 2017; Akça & Şakar, 2020; Gezer, 2018; Canan & Fatma, 2016; Çalışkan & Genç, 2016; Karacabey, vd, 2019; Aktoprak, vd, 2018; Taştekin vd., 2016), tutumlar ile değişkenler arasındaki ilişki (Debbağ & Fidan, 2020; Arslan & Yigit, 2016; Akman, 2020; Özdoğru, vd, 2021; Ekici, 2017; Peköz & Gürşimşek, 2020; Gezer & Şahin, 2017).

Ana Temalar	Alt Temalar	Kodlar
Kültürel Çeşitlilik, Farklılık ve Dâhil Etme	Kültürel farkındalık ve duyarlılık	duyarlılık düzeylerini belirlemek (Onur vd, 2017; Basman & Bayram, 2024; Köroğlu, 2016), farkındalıkları incelemek (Tonbuloglu, vd, 2016; Yılmaz, 2016).
	Demokratik değerler ve kültürel adalet	demokratik değerler (Akyıldız, 2018), demokratik tutumlar (Arslan & Çalmasıur, 2017), sosyal adalet inançları (Kilicoglu, vd, 2023).
	Mülteci ve göçmen öğrencilerin eğitime katılımı	eğitim süreçlerindeki sorunlar (Yurdakul, 2018; Sarı & Yüce, 2020), mevcut durum ve sorunlar (Gümüş vd., 2020).
	Kültürel farklılıkların yönetimi	farklılıkların yönetimi (Geçer, Geçer, & Atasagun, 2024).
Öğrenci Deneyimleri ve Kültürel Etkileşim	Kapsayıcı öğretim ve kültürel duyarlılık	kapsayıcı öğretim (Kozikoğlu & Yildirimoglu, 2021), kültürel duyarlılık (Soylu, vd, 2020), kültürel duyarlılık (Kotluk & Kocakaya, 2018; Kotluk & Kocakaya, 2019).
	Farklı kültürel kimliklere sahip öğrencilerin deneyimleri	umutları ve beklentiler (Orakci & Aktan, 2021).
Eğitim Politikaları, Sistem ve Sosyal Adalet	Öğrencilerin kültürel adaptasyonu	okula adaptasyon (Soylu, vd, 2020).
	Eğitim politikalarında kültürel farklılıklar	karşılaştırmalı inceleme (Akinlar & Dogan, 2017).
	Müfredat ve sistemsal yapı	Türkiye eğitim sistemi (Barutçu, vd, 2024), küresel bakış açısı (Günel, 2016).
	Sosyal adalet ve eğitimde eşitlik	eğitimde eşitlik (Akarçay Ulutaş, vd, 2022).

Tablo 1 incelendiğinde araştırma eğilimlerinin öğretmen eğitimi, kültürel çeşitlilik, öğrenci deneyimleri ve eğitim politikaları ekseninde yoğunlaştığını göstermektedir.

Araştırmada ikinci olarak çalışmaların ana bulguları incelendi. Çalışma sonucunda verilen ana bulgular maddelendi ve bu maddeler içerik analizine alınarak kodlar oluşturuldu. Kodlardan alt temalar ve temalar oluşturuldu ve Tablo 2’de sunuldu.

Tablo 2. Çalışmaların Bulgularına Yönelik İçerik Analizi

Ana Temalar	Alt Temalar	Kodlar
Öğretmen Yeterliği ve Mesleki Gelişim	Kültürel farklılıklara yönelik öğretmen yeterlikleri	yeterlik algıları (Güven vd., 2022; Olur & Oguz, 2019), pedagojik bilgi ve becerileri (Akcan, 2022; Soylu, vd, 2020), öz-yeterlik algıları (Akcaoglu & Kayış, 2021).
	Mesleki farkındalık ve eğitim ihtiyaçları	mesleki farkındalık (Tonbuloglu, vd, 2016; Kotluk & Kocakaya, 2019), mesleki gelişim ihtiyacı (Ünal & Durmuşoğlu, 2025; Acar-Ciftci, 2016), daha fazla bilgi ve deneyim ihtiyacı (Alanay & Aydın, 2016).
Tutum, Algı ve Değer Yönelimleri	Farklı kültürlere yönelik olumlu tutumlar	olumlu tutum (Aktoprak, vd, 2018; Karacabey, vd, 2019; Aslan, 2017; Yılmaz, 2016; Çalışkan & Gençer, 2016; Akça & Şakar, 2020; Akyıldız, 2018; Aybek, 2018; Arslan & Yigit, 2016; Ekici, 2017; Peköz & Gürşimşek, 2020; Gezer & Şahin, 2017).
	Kültürel duyarlılık ve empati gelişimi	duyarlılık (Onur Sezer & Bağçeli Kahraman, 2017; Basman & Bayram, 2024), empatik farkındalık (Akman, 2020; Özdoğru, vd, 2021).
Kültürel Çeşitlilik ve Etkileşim	Sınıflarda kültürel çeşitliliğin yansımaları	zorluklar (Sarı & Yüce, 2020; Yurdakul, 2018; Özel, 2023), çeşitliliğin yönetimi (Aslan, 2019; Kotluk & Kocakaya, 2019).
Mülteci ve Göçmen Öğrenciler	Uyum ve kabul süreçleri	uyum sorunları (Soylu, vd, 2020; Yurdakul, 2018), kabul süreçleri (Orakci & Aktan, 2021).
	Öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumları	empati ve kabul (Akman, 2020; Özdoğru, vd, 2021), psikososyal ihtiyaçlar (Akkaya, vd, 2021).
Eğitim Uygulamaları ve Programlar	Müfredatın kültürel yeterlik kazandırma düzeyi	programların yeterlik kazandırması (Kamışlı, 2019; Alanay & Aydın, 2016), müfredatın farklılıkları kapsamı (Barutçu, vd, 2024; Erbas, 2019).
	Uygulamalı eğitimin etkileri	uygulamalı etkinliklerin etkileri (Akcaoglu, 2021; Kurtuluş & Arsal, 2023; Kardaş İşler & Dedeoğlu, 2019).
Sosyal Adalet ve Eğitimde	Fırsat eşitliği ve kültürel adalet	eşit fırsatlar (Akinlar & Dogan, 2017).

Ana Temalar	Alt Temalar	Kodlar
Eşitlik	Eğitim politikaları ve sistemsel dönüşüm	sosyal adaletin sağlanması (Akarçay Ulutaş, vd, 2022).

Tablo 2 incelendiğinde genel olarak öğretmen yeterliği, kültürel farkındalık, mülteci öğrencilerin eğitime uyumu ve sosyal adalet boyutlarının öne çıktığı gözlenmektedir. Çalışmaların genelinde (Aktoprak, vd, 2018; Karacabey, vd, 2019; Kozikoğlu & Yildirimoglu, 2021; Tonbuloglu, vd, 2016; Yılmaz, 2016). öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının farklılıklara sahip öğrencilerin eğitimine yönelik tutumlarının olumlu ancak yüzeysel olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya dahil edilen makalelerin bulguları, öğretmenlerin çoğunlukla kültürel çeşitliliğe değer verdiklerini, fakat bu değeri sınıf içi uygulamalara yansıtamadıklarını göstermektedir. Öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumları, farkındalıkları ve çokkültürlü eğitime ilişkin algılarını inceleyen çalışmalar, bu deneyimin öğretmenlerin duyarlılığını artırdığını göstermektedir (Akman, 2020; Özdoğru, vd, 2021; Akkaya, vd, 2021). Ancak, farklı kültürlerden gelen öğrencilerin bulunduğu sınıflarda yaşanan pratik sorunlar ve öğretmenlerin bu duruma kültürel olarak duyarlı pedagojik karşılıklar verme konusundaki zorlukları, farkındalığın her zaman uygulamaya dönüşmediğini ortaya koymaktadır (Soylu, vd, 2020; Sarı & Yüce, 2020). Öğretmenlerin kendi deneyimlerini ve karşılaştıkları zorlukları ele alan çalışmalar da bu bulguyu desteklemektedir (Yurdakul, 2018). Eğitim fakültelerinin programlarında farklılıklara sahip öğrencilerin eğitimi konusunun genellikle seçmeli veya teorik düzeyde işlendiği; uygulamalı öğretim süreçlerinde ise yeterli öğretmen eğitimi ve politik destek eksikliğinin sürdüğü ortaya çıkmıştır.

Araştırmada son olarak araştırmaya dahil edilen çalışmaların önerilerine yönelik içerik analizi gerçekleştirildi. Gerçekleştirilen içerik analizi sonucu ortaya çıkan tema ve ana temalar Tablo 3'te verildi.

Tablo 3. Çalışmaların Önerilerinin İçerik Analizi

Ana Temalar	Alt Temalar	Kodlar
Öğretmen Yetiştirme, Mesleki Gelişim ve Uygulama Becerileri	Kültürel farklılıklara yönelik eğitimin öğretmen yetiştirme programlarına entegrasyonu	öğretmen yetiştirme programlarına entegrasyon (Akcaoglu, 2021; Alanay & Aydın, 2016; Yılmaz, 2016), ders olarak ekleme (Arsal, 2019; Kurtuluş & Arsal, 2023), lisans programlarının düzenlenmesi (Akyıldız, 2018).
	Hizmet içi eğitimlerin yaygınlaştırılması	hizmet içi eğitimler (Soylu, vd, 2020; Akman, 2020; Ünal & Durmuşoğlu, 2025), somut stratejiler (Sarı & Yüce, 2020; Yurdakul, 2018).

Ana Temalar	Alt Temalar	Kodlar
	Uygulama temelli ve saha deneyimi odaklı öğretmen eğitimi	saha deneyimi (Olur & Oguz, 2019; Karacabey, vd, 2019), örnek olay incelemeleri (Akcan, 2022).
Eğitim Politikası, Kurumsal Yapılanma ve Sosyal Duyarlılık	Müfredat ve eğitim politikalarının kültürel çeşitliliğe duyarlı hale getirilmesi	eğitim müfredatını güncelleme (Erbaş, 2019; Kamışlı, 2019; Barutçu, vd, 2024), net politikalar geliştirme (Tonbuloglu, vd, 2016).
	Kurum içi farkındalık ve kapsayıcı yönetim politikaları	çeşitliliğin yönetimi (Geçer, vd, 2024), kurum kültürü (Aslan, 2019).
	Karar vericilere yönelik farkındalık ve liderlik geliştirme çalışmaları	stratejik planlamalar (Akkaya & Şengül, 2022).
Kapsayıcı Eğitim Uygulamaları ve Toplumsal Uyum	Mülteci ve göçmen öğrencilerin eğitime entegrasyonu - Kültürel içerikli öğretim materyalleri geliştirme	öğretim materyallerini zenginleştirme (Kardaş İşler & Dedeoğlu, 2019), profesyonel destek mekanizmaları (Akarçay Ulutaş, vd, 2022).
	Öğrenci merkezli, empati ve etkileşim temelli pedagojik stratejiler	etkileşimli öğretim yöntemleri (Aslan & Aybek, 2020).
	Aile katılımı ve psikososyal destek mekanizmaları	okul hayatına katılım (Özel, 2023; Yurdakul, 2018), psikososyal destek hizmetleri (Soylu, vd, 2020; Orakci & Aktan, 2021).

Tablo 3 incelendiğinde önerilerin, büyük ölçüde öğretmen merkezli olduğu, sistem ve politika düzeyinde yapısal değişim önerilerine odaklandığı, uygulama ve toplumsal uyum boyutlarını ele aldığı gözlenmektedir. Yani araştırmalar, bireysel farkındalıktan kurumsal dönüşüme uzanan çok katmanlı bir değişim ihtiyacına işaret etmektedir.

Araştırma kapsamında çalışmaların sınırlılıklarına veya metodolojik sınırlılıklara yönelik bir analiz gerçekleştirilemedi. Çünkü metodolojik sınırlılıklar belirtilmemiş veya “kişinin soruları anladığı kabul edilmiş ve cevapları kapsamında değerlendirilmiştir” benzeri sınırlılıklar belirtilmiştir. Çalışma sınırlılığı olarak ise “.... ili ile sınırlıdır” veya “... sınıf öğrencileri ile sınırlıdır” gibi örneklem üzerinde sınırlılıklar belirtilmiştir. Raporlanan sınırlılıkların çoğunun yöntemsel derinlikten yoksun, örneklem ya da bağlam düzeyinde kaldığı söylenebilir.

Bu tematik yapı birlikte değerlendirildiğinde, alandaki araştırmaların büyük ölçüde bireysel düzeyde (tutum, algı, yeterlik) yoğunlaştığı; buna karşın sınıf içi pedagojik dönüşüm, öğretim uygulamaları ve sistem düzeyinde değişim süreçlerinin sınırlı biçimde ele alındığı görülmektedir. Bu durum, literatürde kültürel çeşitliliğe yönelik farkındalık üretiminin uygulamaya dönüşme kapasitesinin sınırlı kaldığını göstermektedir.

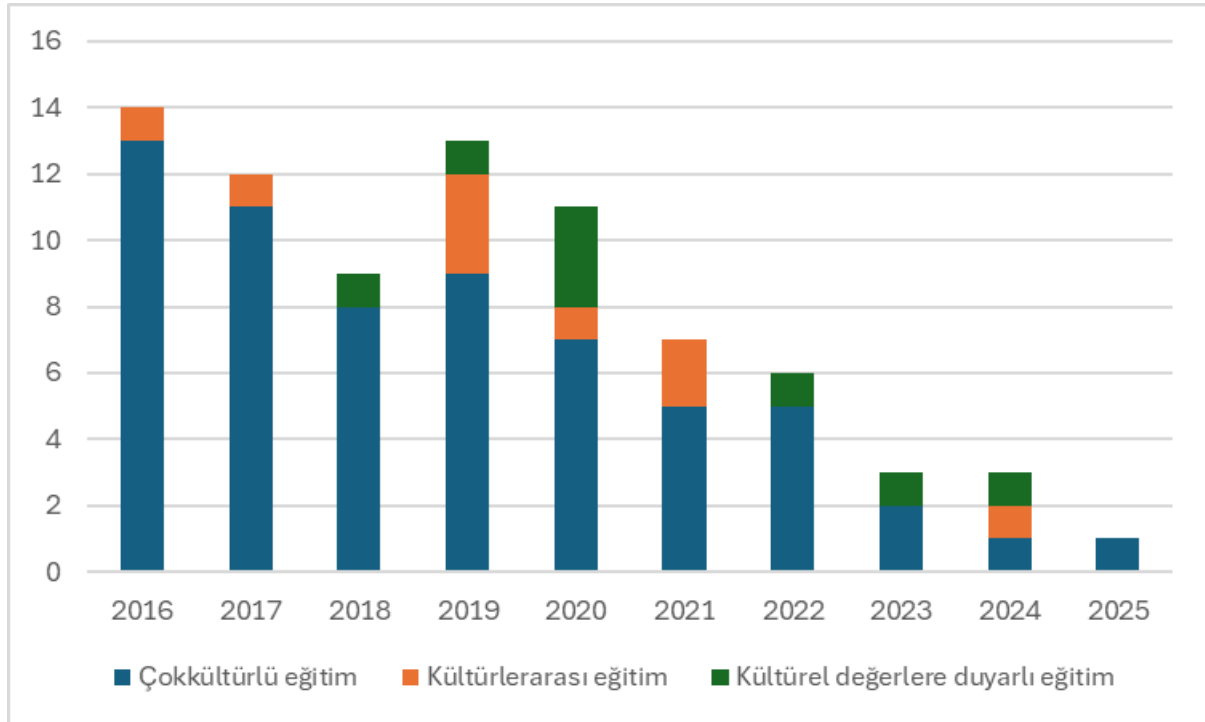
Betimsel Bulgular

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen çalışmaları bütünsel açıdan ele alabilmek için, yayınlandığı yıl, yayın türü, katılımcı/örneklem ve katılımcı/örneklem bulundugu il, bağlam (okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise, üniversite), yöntem ve kavramsal yaklaşım verileri çalışmalardan veri çıkarma formu aracılığı ile toplandı. Araştırmanın tanımlayıcı özelliklerinde ilk olarak çalışmaların yayınlandığı dile bakıldı. Çalışmaların yarıdan fazlası Türkçe (n=47) dilinde yayınlanmıştır. Bu durum çalışmanın ilgi alanının Türkiye olması nedeniyle ağırlıkta olması şeklinde yorumlanabilir.

Araştırma kapsamında incelenen çalışmaların büyük çoğunluğu nicel araştırma desenine (n=45) dayanmaktadır. Bu çalışmalarda ölçek geliştirme, tutum belirleme ve ilişki inceleme modelleri tercih edilmiştir. Nitel (n=28) ve karma yöntemlere dayalı çalışmaların sayısı önemli düzeyde olmakla birlikte, özellikle derinlemesine görüşmelere ve gözlem temelli bulgulara dayalı araştırmaların sınırlı olduğu görülmüştür.

Örneklem yapıları incelendiğinde, en yoğun grubun öğretmen adayları (n=33) olduğu tespit edilmiştir. Özellikle eğitim fakültelerinde öğrenim gören sınıf, okul öncesi ve İngilizce öğretmenliği öğrencileri, çokkültürlü eğitime ilişkin araştırmaların merkezinde yer almaktadır. Buna karşın, saha öğretmenleri ve okul yöneticileri (n=17) üzerine yapılan çalışmalar görece daha azdır.

Kapsam belirleme araştırması esnasında 2016-2025 yılları arasındaki çalışmalara yer verildi. Çalışmaların yayınlandığı yıla ait dağılım Grafik 1’de verilmiştir.

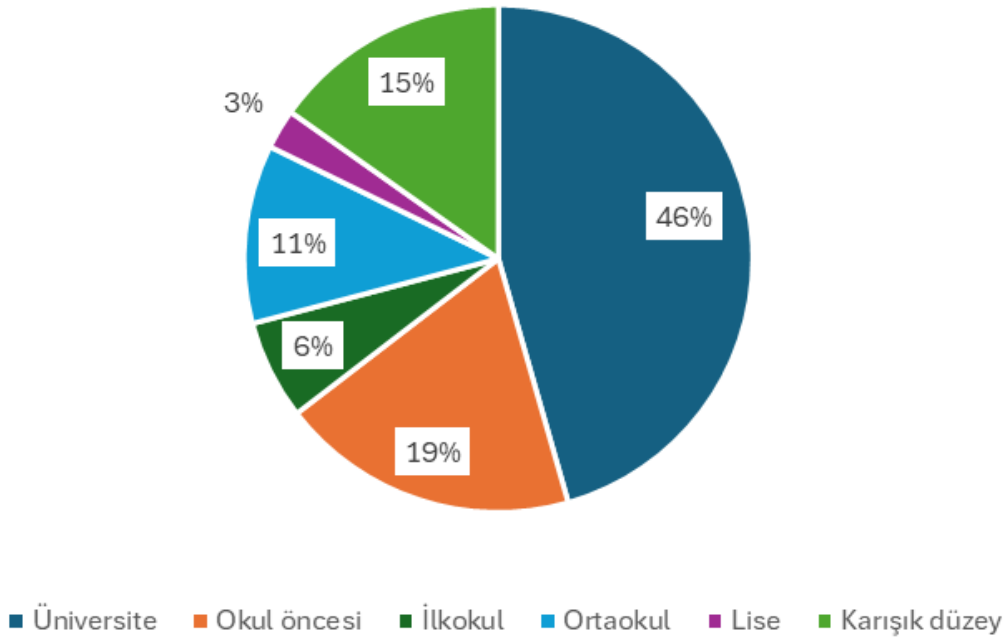
Grafik 1. Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Grafik 1’de yer alan dağılım, son yıllarda çalışma sayılarında görece bir azalma eğilimine işaret etmektedir. Çalışmaların büyük çoğunluğunun çokkültürlü eğitim üzerine olduğu, kültürel değerlere duyarlı eğitim ve kültürlerarası eğitim üzerine gerçekleştirilen çalışmaların az olduğu gözlenmektedir. Buna karşın çokkültürlü eğitim üzerine gerçekleştirilen çalışmalar azalırken kültürel değerlere duyarlı eğitim çalışmalarına ilginin arttığı, kültürlerarası eğitim üzerine çalışmaların ise stabil bir şekilde devam ettiği söylenebilir.

Araştırma kapsamında öğrenciler, öğretmen adayları, öğretmenler, yöneticiler üzerinde gerçekleştirilen araştırma makalelerine veya tam metin halinde yayınlanmış araştırmalara yer verildi. Araştırma türüne göre çalışmaların makale (n=79) ağırlıklı olduğu gözlenmektedir.

Araştırma kapsamında araştırmaların yoğunlaştığı bölgeleri tespit etmek amacıyla Türkiye’de gerçekleştirilen çalışmalara yer verildi. Fakat katılımcı/örneklem ifadelerinde “Ege Bölgesi”, “Marmara Bölgesi”, “Güneydoğu Anadolu Bölgesinden 2 il” gibi belirsiz ifadelerin yer aldığı veya çalışmanın gerçekleştiği ilin net bir şekilde belirlenmediği çalışmalar dikkate alınmadı. Gerçekleştirilen çalışmalara ait Türkiye genelindeki katılımcı/örneklem dağılımı incelendiğinde araştırmaların özellikle iç göç veya dış göç alan, kozmopolit illerde daha yoğun olduğu ve kullanılan dilin çeşitlilik gösterdiği illerde yapıldığı gözlenmektedir. Özellikle batı illerde daha yoğun katılımcı gruplarının olduğu gözlenmektedir.

Araştırma kapsamında çalışmalar çeşitli okul düzeyi bağlamında incelendi. Okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise, üniversite düzeyine göre dağılım Grafik 2’de verildi.

Grafik 2. Okul Düzeyi Bağlamında Dağılım

Grafik 2 incelendiğinde çalışmaların genellikle üniversite düzeyinde (üniversite öğrencisi olarak öğretmen adayı veya öğretim elemanı) olduğu, ilköğretim düzeyinde çalışmalar yürütülürken ortaöğretim düzeyindeki

çalışmaların az olduğu gözlenmektedir. Bu bulgu, araştırmaların daha çok ilköğretim ve üniversite düzeyine odaklandığını göstermektedir.

Bu bulgular, Türkiye’deki araştırma üretiminin belirli örneklem grupları (özellikle öğretmen adayları) ve belirli coğrafi bölgeler (özellikle batı illeri) etrafında yoğunlaştığını; bu durumun ise alandaki bilgi üretiminde temsiliyet sorunlarına yol açabileceğini göstermektedir.

Tartışma

Bu çalışmanın en önemli katkılarından biri, Türkiye bağlamında çokkültürlü eğitim, kültürlerarası eğitim ve kültürel değerlere duyarlı eğitim kavramlarının yalnızca terminolojik değil, aynı zamanda işlevsel olarak da ayrıştığını ortaya koymasıdır. Bulgular, bu kavramların literatürde sıklıkla birbirinin yerine kullanıldığını gösterse de, bu durumun yalnızca kavramsal bir belirsizlik değil, aynı zamanda araştırma tasarımlarını ve elde edilen bulguların doğasını da etkileyen yapısal bir sorun olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın bulguları, Türkiye’de kültürel farklılıklara sahip öğrencilere yönelik eğitimin mevcut durumu ve gelişim yönleri hakkında önemli ipuçları sunmaktadır. Öncelikle, literatürde sıklıkla kullanılan "çokkültürlü eğitim", "kültürel değerlere duyarlı eğitim" ve "kültürlerarası eğitim" gibi kavramların çoğu çalışmada tanımsal netlikten uzak biçimde birbirinin yerine kullanıldığı gözlenmiştir. Bu bulgular göstermektedir ki, Türkiye’de çokkültürlü, kültürlerarası ve kültürel değerlere duyarlı eğitim kavramları arasında terminolojik ve kuramsal bir bütünlük henüz sağlanamamıştır.

Dahil edilen çalışmaların bulguları, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının genellikle kültürel çeşitliliğe karşı olumlu bir tutum geliştirdiklerini, ancak bu tutumların sınıf içi uygulamalara yansıtılamadığını ortaya koymaktadır (Kotluk & Kocakaya, 2018). Özellikle mülteci öğrencilerle deneyimi olan öğretmenlerde empatik farkındalık düzeyi artmakta; fakat bu duyarlılığın pedagojik bilgi ve stratejiye dönüşmesi sınırlı kalmaktadır. Öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik empatik bir yaklaşıma sahip oldukları (Alev, & Kara, 2021); kültürel zeka ile öğretim uygulamaları arasında anlamlı bir bağ kurmakta zorlandıkları (Gezer, & Şahin, 2017) saptanmıştır. Bu bulgular, kültürel farkındalığın pedagojik bilgi ve uygulama becerilerine dönüşüm sürecinde yapısal ve eğitsel eksikliklerin bulunduğunu göstermektedir. Özellikle dikkat çekici bir bulgu, öğretmen ve öğretmen adaylarının kültürel çeşitliliğe yönelik olumlu tutumlarının yaygın olmasına rağmen, bu tutumların sınıf içi pedagojik uygulamalara sınırlı düzeyde yansımalarıdır. Bu durum, literatürde sıklıkla ölçülen tutum ve algı değişkenlerinin, pedagojik pratikleri açıklamada yetersiz kaldığını göstermektedir. Dolayısıyla, alandaki araştırma eğilimlerinin ölçme odaklı nicel çalışmalar etrafında şekillenmesi, kültürel duyarlılığın uygulamaya dönüşüm süreçlerinin yeterince analiz edilememesine yol açmaktadır.

Yöntemler açısından ilgili çalışmalar incelendiğinde, büyük bir kısmı nicel araştırma desenine dayanmakta ve ölçek geliştirme ile tutum belirlemeye odaklanmaktadır. Ancak Levac ve arkadaşlarının (2010) kapsam belirleme araştırmaları özelinde söylediği yalnızca betimsel analizlerle kalınmaması, bulgular arasında anlam örüntülerin kurulması gerekliliği tüm çalışmalar için önemli bir öneridir. Bu bulgular göstermektedir ki, alandaki çalışmalar yöntemsel olarak büyük ölçüde nicel desenlere dayanmaktadır. Bu durum, derinlemesine bağlamsal analizlerin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Özellikle etnografik gözlem ve eylem araştırmaları gibi nitel yöntemlerle

zenginleştirilmelidir. “Kültürel değerlere duyarlı eğitim” kavramının sahada nasıl anlaşıldığına dair derinlikli betimlemelere ihtiyaç duyulmaktadır (Koukoulidis, Kotluk & Brown, 2024).

Bu bulgular göstermektedir ki, araştırmalar büyük ölçüde teorik ve betimleyici düzeyde kalmakta, uygulamaya dönük analizler sınırlı kalmaktadır. Bu durum, öğretmen yeterliklerinin gelişimini sınırlı bir şekilde incelemekte ve çeşitliliğe sahip sınıflara yönelik sınıf yönetimi becerilerinin gelişimi analiz edilememektedir (Akcaoğlu & Arsal, 2022; Barutçu et al., 2024).

Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular göstermektedir ki, Türkiye’de kültürel farklılıklara sahip eğitime yönelik literatür kavramsal çeşitlilik sergilemekte; ancak kavramsal bütünlük, bölgesel temsiliyet ve uygulama düzeyi açısından önemli sınırlılıklar barındırmaktadır. Bu bulgu, uluslararası literatürde de tartışılan “attitude–practice gap” (tutum–uygulama boşluğu) olgusuyla örtüşmekte ve Türkiye bağlamında bu boşluğun yapısal ve eğitsel nedenlerine işaret etmektedir.

Bu bulgulara dayanarak alandaki boşluklara ilişkin şu çıkarımlar yapılabilir: Öncelikle, literatürde kavramların sıklıkla birbirinin yerine kullanılması ve ortak bir tanım çerçevesinin bulunmaması, kavramsal çerçevelerin netleştirilmesi ve terminolojik birliğin sağlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, çalışmaların büyük ölçüde öğretmen adayları üzerinde yoğunlaşması ve saha öğretmenleri ile okul yöneticilerine yönelik araştırmaların sınırlı kalması, bu gruplara odaklanan nitel çalışmaların artırılması gerektiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, araştırmaların çoğunlukla betimleyici ve nicel desenlere dayanması, uygulamalı öğretim modellerinin etkisini test eden deneysel ve uygulama temelli araştırmalara duyulan ihtiyacı göstermektedir. Bölgesel dağılıma ilişkin bulgular, çalışmaların belirli bölgelerde yoğunlaştığını ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi temsil edilme düzeyi düşük bölgelerde araştırmaların sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır; bu durum, bölgesel temsiliyeti güçlendirecek yeni araştırmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bulgular öğrenci deneyimlerine odaklanan çalışmaların sınırlı olduğunu ortaya koymakta; bu da eğitim süreçlerinin öğrenci perspektifinden ele alındığı araştırmaların artırılması gerektiğine işaret etmektedir. Son olarak, mevcut çalışmaların büyük ölçüde öğretmen tutumları ve algıları üzerinde yoğunlaşması, eğitim politikaları ve müfredat uygulamalarının çeşitliliğe sahip öğrencilerin eğitim ortamına katkısının daha sistematik biçimde analiz edilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, Türkiye’de kültürel çeşitlilik temelli eğitim literatürüne iki temel katkı sunmaktadır. İlk olarak, alandaki araştırmaları sistematik biçimde haritalandırarak mevcut eğilimleri ve boşlukları ortaya koymaktadır. İkinci olarak ise, çokkültürlü eğitim, kültürlerarası eğitim ve kültürel değerlere duyarlı eğitim kavramlarını “ne, niçin ve nasıl” boyutları üzerinden ayrıştıran analitik bir çerçeve önermektedir. Bu araştırma, Türkiye’de çokkültürlü, kültürlerarası ve kültürel değerlere duyarlı eğitime ilişkin literatürün kavramsal, yöntemsel ve tematik düzeyde dağınık ancak gelişime açık bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular göstermektedir ki, öğretmenlerin kültürel farkındalık düzeyleri ile pedagojik uygulamaları arasında bir kopukluk bulunmaktadır. Bu durum, öğretmen eğitimi programlarının kültürel yeterlik geliştirme açısından hâlen yüzeysel düzeyde kaldığını

ve uygulamaya dönük yapıların zayıf olduğunu göstermektedir.

Bu çalışma kapsamında kavramsal bir öneri olarak, çokkültürlü eğitim, kültürlerarası eğitim ve kültürel değerlere duyarlı eğitim yaklaşımları şu şekilde kavramsal olarak ayrıştırılabilir: Çokkültürlü eğitim, eğitimin ne olması gerektiğine karar verirken; Kültürlerarası eğitim, eğitimin ne amaçla olması gerektiğine karar verir; Kültürel değerlere duyarlı eğitim ise eğitimin nasıl olması gerektiğine karar veren bir odağa sahiptir.

Bu bağlamda çokkültürlü eğitim, eğitim sisteminin tüm bileşenlerinde (müfredat, materyaller, öğretmen tutumları, okul politikaları) kültürel çeşitliliği tanıyan, saygı duyan ve bu çeşitliliği bir zenginlik olarak gören bir eğitim felsefesi ve reform hareketidir. Temel amacı, farklı kültürel, etnik, dilsel ve sosyal sınıflardan gelen tüm öğrencilere eşit eğitim fırsatları sunmaktır. Kültürlerarası eğitim, farklı kültürlere mensup bireylerin ve grupların birbirini tanımasını, anlamasını, iletişim kurmasını ve birlikte yaşama becerileri geliştirmesini hedefleyen bir yaklaşımdır. Statik bir "tanıma" durumundan çok, dinamik bir "etkileşim" sürecini merkeze alır. Kültürel değerlere duyarlı eğitim ise öğrencilerin sahip olduğu kültürel birikimi, deneyimleri ve öğrenme stillerini bir köprü olarak kullanarak onlara daha etkili bir öğretim sunma yöntemidir. Öğrenmeyi, öğrencilerin kültürel referanslarıyla ilişkilendirerek daha anlamlı ve kalıcı hale getirmeyi amaçlar.

Bu bulgular, öğretmen eğitimi ve uygulama boyutunda ortaya çıkan sınırlılıklarla birlikte değerlendirildiğinde, eğitim politikaları ve öğretmen eğitimi bağlamında kültürel çeşitliliğe yönelik yapıların yeterince gelişmediğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, öğretmen yetiştirme sürecinde kültürel farkındalık, sosyal adalet ve eleştirel pedagojiyi merkeze alan program tasarımlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma kapsamında önerilmektedir ki, öğretmen eğitimi programlarında uygulama temelli ve saha deneyimine dayalı modellerin artırılması gerekmektedir. Bu çalışma, elde edilen bulgular doğrultusunda alanda kavramsal bütünlük ve uygulama temelli araştırmaların geliştirilmesine yönelik bir çerçeve sunmaktadır.

Sınırlılıklar

Bu kapsam belirleme araştırmasının bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, tarama kapsamı, 2016–2025 yılları arasındaki çalışmalarla sınırlandırılmıştır. Bu durum, öncesinde yapılmış önemli çalışmaların dışarıda bırakılmasına neden olmuş olabilir. İkinci olarak, dil sınırlaması nedeniyle yalnızca Türkçe ve İngilizce dillerinde yayımlanmış çalışmalara odaklanılmıştır. Bu durum, farklı dillerde (örneğin Arapça, Almanca, Fransızca) yayınlanmış bazı çalışmaların kapsam dışı kalmasına yol açabilir. Ayrıca, erişilemeyen kaynaklar, özellikle ücretli veritabanlarında bulunan veya tam metnine ulaşılamayan yayınların analize dahil edilememesine neden olmuştur. Bu durum, literatürün bütüncül olarak değerlendirilmesini sınırlamaktadır.

Son olarak, metodolojik sınırlılıklar arasında, kapsam belirleme çalışmalarının doğası gereği bulguların derinlemesine analizden çok betimsel düzeyde ele alınması yer almaktadır. Nitel analizlerde yer alan bazı yorumlar araştırmacı öznelliği taşıyabileceğinden, sınırlı genellenebilirlik içermektedir. Ayrıca, çalışmaların çoğunun nicel olması, bağlamsal ve deneyim temelli verilerin sınırlı olmasına yol açmıştır. Bununla birlikte, bu çalışmanın bazı metodolojik sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, kapsam belirleme araştırmalarının doğası

gereği dahil edilen çalışmaların metodolojik kalitesi sistematik biçimde değerlendirilmemiştir. Bu durum, elde edilen bulguların yorumlanmasında dikkatli olunmasını gerektirmektedir. İkinci olarak, dahil edilen çalışmalar arasında kavramsal tanımlamalar ve ölçme araçları açısından yüksek düzeyde heterojenlik bulunması, bulguların doğrudan karşılaştırılabilirliğini sınırlamaktadır. Son olarak, tematik analiz süreci araştırmacı yorumuna dayalı olduğundan, elde edilen temaların belirli ölçüde yorumlayıcı bir doğa taşıdığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Kaynaklar

- Acar-Ciftci, Y. (2019). Multicultural education and approaches to teacher training. *Journal of Education and Learning*, 8(4), 136–152.
- Akin-Sabuncu, S., & Kasapoğlu, K. (2024). Educating immigrant and refugee students: A culturally relevant pedagogy perspective. *Pedagogy, Culture & Society*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/14681366.2023.2223554>
- Alev, S., & Kara, M. (2021). The relationship between cultural intelligence and the attitudes towards refugee students: A study on primary school teachers. *Participatory Educational Research*, 8(1), 109–122.
- Aliyu, M. B. (2017). Efficiency of Boolean search strings for information retrieval. *American Journal of Engineering Research*, 6(11), 216–222.
- Arksey, H., & O'Malley, L. (2005). Scoping studies: Towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Methodology*, 8(1), 19–32. <https://doi.org/10.1080/1364557032000119616>
- Banks, J. A. (2015). *Cultural diversity and education: Foundations, curriculum, and teaching* (6th ed.). Routledge.
- Celik, S., Özenc-Ira, G., & Üzar-Özçetin, Y. S. (2025). Identifying the culturally sensitive pedagogical competence of teachers of refugees in Türkiye. *Educational Studies*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/03055698.2024.2370456>
- Erbas, Y. H. (2019). A qualitative case study of multicultural education in Turkey: Definitions of multiculturalism and multicultural education. *International Journal of Progressive Education*, 15(1), 23–43.
- Gay, G. (2010). *Culturally responsive teaching: Theory, research, and practice* (2nd ed.). Teachers College Press.
- Karabacak, N., Üstündağ Kocakuşak, N., Akar Vural, R., & Poyrazlı, Ş. (2025). Why curriculum and culturally responsive teaching is important in the education of refugee children: Some suggestions from the field. *Social Policy and Society*, 1–17. Advance online publication. <https://doi.org/10.1017/S1474746425000028>
- Karacabey, M. F., Ozdere, M., & Bozkus, K. (2019). The attitudes of teachers towards multicultural education. *European Journal of Educational Research*, 8(1), 383–393. <https://doi.org/10.12973/eu-jer.8.1.383>
- Kotluk, N., & Aydın, H. (2021). Culturally relevant/responsive education in Turkey. *British Educational Research Journal*, 47(4), 895–910. <https://doi.org/10.1002/berj.3700>
- Kotluk, N., & Kocakaya, S. (2018). Culturally relevant/responsive education: What do teachers think in Turkey? *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 5(2), 98–117. <https://doi.org/10.29333/ejecs/123>
- Koukoulidis, N. M., Kotluk, N., & Brown, J. C. (2024). The status of culturally relevant teacher education in the European context: A systematic review of research. *Review of Education*, 12(1), Article e70002. <https://doi.org/10.1002/rev3.70002>

- Levac, D., Colquhoun, H., & O'Brien, K. K. (2010). Scoping studies: Advancing the methodology. *Implementation Science*, 5(1), Article 69. <https://doi.org/10.1186/1748-5908-5-69>
- Nayır, F & Sarıdaş, G. (2020). Çokkültürlü eğitim, kültürlerarası eğitim ve kültürel değerlere duyarlı eğitime ilişkin kavramsal bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(70), 770–779.
- Pehlivan Yılmaz, A., & Günel, E. (2022). Culturally responsive teaching practices in social studies: Interaction with refugee students in Turkey. *Education and Science*, 47(212), 121–159. <https://doi.org/10.15390/EB.2022.11338>
- Peters, M. D. J., Godfrey, C. M., McInerney, P., Munn, Z., Tricco, A. C., & Khalil, H. (2021). Best practice guidance and reporting items for the development of scoping review protocols. *JBIM Evidence Synthesis*, 19(1), 3–10. <https://doi.org/10.11124/JBIES-20-00167>
- Pham, M. T., Rajić, A., Greig, J. D., Sargeant, J. M., Papadopoulos, A., & McEwen, S. A. (2014). A scoping review of scoping reviews: Advancing the approach and enhancing the consistency. *Research Synthesis Methods*, 5(4), 371–385. <https://doi.org/10.1002/jrsm.1123>
- Polat, S., & Kröner, S. (2023). The resilience of school-age immigrant children: A scoping review. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 33(3), 329–347.
- Polat, S & Sarıdaş, G. (2026). Kapsam belirleme araştırmaları (scoping review) için yazım kılavuzu. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 1–10. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1799494>
- Sarıdaş, G. (2025). Akademik araştırmalarda Boolean operatörlerinin etkili kullanımı: Veri tabanı arama stratejilerine yönelik uygulamalı bir rehber. *Uluslararası Öğrenen Toplum Dergisi*, 2(2), 329–345. <https://doi.org/10.64782/istlj.2253329-345>
- Tricco, A. C., Lillie, E., Zarin, W., O'Brien, K. K., Colquhoun, H., Levac, D., Moher, D., Peters, M. D. J., Horsley, T., Weeks, L., Hempel, S., Akl, E. A., Chang, C., McGowan, J., Stewart, L., Hartling, L., Aldcroft, A., Wilson, M. G., Garritty, C., ... Straus, S. E. (2018). PRISMA extension for scoping reviews (PRISMA-ScR): Checklist and explanation. *Annals of Internal Medicine*, 169(7), 467–473. <https://doi.org/10.7326/M18-0850>

Analiz Edilen Çalışmalar

- Acar-Ciftci, Y. (2016). The critical multicultural education competencies of preschool teachers. *Journal of Education and Learning*, 5(3), 258–271. <https://doi.org/10.5539/jel.v5n3p258>
- Akarçay Ulutaş, D., Ustabaşı Gündüz, D., & Kirlioğlu, M. (2022). Perceptions of social workers in the school social work project: The need for multicultural education. *Participatory Educational Research*, 9(5), 330–351. <https://doi.org/10.17275/per.22.117.9.5>
- Akca, F., & Şakar, Z. (2020). Investigation of teacher candidates' attitudes towards multicultural education and their focus of control according to different variables. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 12(Special Issue), 313–328.
- Akcan, E. (2022). Culturally responsive education as a sustainable educational approach: Reflections from primary school teachers life science course practices. *Journal of Pedagogical Research*, 6(3), 101–118. <https://doi.org/10.33902/JPR.202215416>
- Akcaoglu, M. Ö. (2021). The effect of a multicultural education course on teachers' attitudes towards multicultural

- education and prejudices. *Online Submission*, 13(5), 1486–1502.
- Akcaoglu, M. Ö., & Arsal, Z. (2017). Teacher candidates' views regarding multicultural education: A case study on content integration dimension. *European Journal of Multidisciplinary Studies*, 6(1), 224–232. <https://doi.org/10.26417/ejms.v6i1.p224-232>
- Akcaoglu, M. Ö. & Arsal, Z. (2018). Çokkültürlü yeterlik ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(1), 261–270. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.378585>
- Akcaoglu, M. Ö., & Arsal, Z. (2022). The effect of multicultural education on preservice teachers' attitude and efficacy: Testing Bank's content integration dimension. *Participatory Educational Research*, 9(2), 343–357. <https://doi.org/10.17275/per.22.44.9.2>
- Akcaoglu, M. Ö., & Kayış, A. R. (2021). Teacher candidates' multicultural attitude and self-efficacy: The mediating role of intercultural sensitivity. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 13(3), 2955–2974.
- Akinlar, A., & Dogan, S. (2017). Investigating multicultural education phenomena in minority and public high schools in Turkey: A multiple case study. *Eurasian Journal of Educational Research*, 17(71), 1–20. <https://doi.org/10.14689/ejer.2017.71.1>
- Akkaya, N & Şengül, L. (2022). Türkiye'de eğitimde çokkültürlülük üzerine yapılan çalışmalar üzerine bir inceleme. *Yenisey Dergisi*, 3(3), 125–147. <https://doi.org/10.29228/yenisey.65925>
- Akkaya, S., Sahin, S., & Gezer Sen, B. (2021). An investigation of the relationship between prospective teachers' attitudes towards multiculturalism and refugee students. *Shanlax International Journal of Education*, 9(S2-Sep), 164–174. <https://doi.org/10.34293/education.v9iS2-Sep.4381>
- Akman, Y. (2020). Öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumları ile çokkültürlü eğitim algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49, 247–262. <https://doi.org/10.9779/pauefd.442061>
- Akman, Y & İmamoğlu Akman, G. (2017). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumunun sosyal zekâ algısına göre incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 7(1), 34–45. <https://doi.org/10.19126/suje.306954>
- Aktoprak, A., Yiğit, P., & Güneyli, A. (2018). Attitudes of primary school teachers toward multicultural education. *Quality & Quantity*, 52(S1), 181–194. <https://doi.org/10.1007/s11135-017-0600-x>
- Akyıldız, S. (2018). The relation between multicultural competency perceptions and democratic values of primary teachers at schools that foreigner students attend. *Education and Science*, 43(195), 151–165. <https://doi.org/10.15390/EB.2018.7552>
- Alanay, H., & Aydın, H. (2016). Multicultural education: The challenges and attitudes of undergraduate students in Turkey. *Education and Science*, 41(184), 169–191. <https://doi.org/10.15390/EB.2016.6146>
- Altınsoy, E., Boyraz, S., & Çıtak, T. (2018). Multiculturalism: Are pre-service ELT teachers ready for it? *Journal of Modern Science*, 37(2), 301–318. <https://doi.org/10.13166/jms/92514>
- Arsal, Z. (2019). Critical multicultural education and preservice teachers' multicultural attitudes. *Journal for Multicultural Education*, 13(1), 106–118. <https://doi.org/10.1108/JME-10-2017-0059>
- Arsal, Z., Arsal, D. M & Akçaoğlu, M. Ö. (2017). Müzik öğretmen adaylarının çokkültürlü deneyim, tutum ve inançları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 17–31.

- Arslan, A & Çalmaşur, H. (2017). İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin çokkültürlü eğitim tutumları ve demokratik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (34), 90–109.
- Arslan, S. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çok kültürlü eğitim ile ilgili görüşlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 231–253.
- Arslan, S. (2019). How is multicultural education perceived in elementary schools in Turkey? A case study. *European Journal of Educational Research*, 8(1), 233–247. <https://doi.org/10.12973/eu-jer.8.1.233>
- Arslan, S. (2022). The effect of prospective teachers' beliefs about the necessity of multicultural education and self-efficacy perceptions of multicultural education: A path model. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 9(1), 102–114. <https://doi.org/10.52380/ijpes.2022.9.1.552>
- Arslan, S., & Aybek, B. (2020). Testing the effectiveness of interdisciplinary curriculum-based multicultural education on tolerance and critical thinking skill. *International Journal of Educational Methodology*, 6(1), 43–55. <https://doi.org/10.12973/ijem.6.1.43>
- Arslan, S., & Yigit, M. F. (2016). Investigation of the impact of emotional intelligence efficacy on teachers' multicultural attitudes. *Journal of Education and Practice*, 7(11), 147–157.
- Aslan, M. (2017). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutumları: Van ili örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 729–737. <https://doi.org/10.14582/DUZGEF.1829>
- Aslantaş, S. (2019). The effect of intercultural education on the ethnocentrism levels of prospective teachers. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 11(4), 319–326. <https://doi.org/10.26822/iejee.2019450790>
- Ates, A., & Şahin, S. (2021). Preschool teachers' opinions towards to multicultural education. *Education Quarterly Reviews*, 4(4), 439–452. <https://doi.org/10.31014/aior.1993.04.04.369>
- Aybek, B. (2018). An examination of the relationship between the critical thinking dispositions of prospective teachers and their attitudes toward multicultural education. *Yükseköğretim Dergisi*, 8(3), 282–292. <https://doi.org/10.2399/yod.18.012>
- Aydin, H., & Cinkaya, M. (2018). Global citizenship education and diversity (GCEDS): A measure of students' attitudes related to social studies program in higher education. *Journal for Multicultural Education*, 12(3), 221–236. <https://doi.org/10.1108/JME-05-2017-0030>
- Bagçeli Kahraman, P. (2017). Relationship between attitudes of multicultural education and perceptions regarding cultural effect of globalization. *Eurasian Journal of Educational Research*, 17(67), 233–249. <https://doi.org/10.14689/ejer.2017.67.14>
- Bakır, S. (2020). The multicultural experiences, attitudes and efficacy perceptions among prospective teachers. *International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE)*, 9(1), 212–220. <https://doi.org/10.11591/ijere.v9i1.20412>
- Barutçu, O., Sarıdaş, G., & Nayir, F. (2024). Teacher perceptions about the culturally responsive education approach of the Turkish education system: Q methodology study. SSRN. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4841817>
- Basman, M., & Bayram, D. (2024). Cultural intelligence and attitudes towards multicultural education: Mediating role of intercultural sensitivity. *Educational Process: International Journal*, 13(3), 173–193. <https://doi.org/10.22521/edupij.2024.133.10>

- Bulut, M & Sarıçam, H. (2016). Okul öncesi öğretmen ve öğretmen adaylarında çokkültürlü kişiliğin çokkültürlü eğitim tutumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 295–322.
- Çalışkan, H & Gençer, R. (2016, 13–15 Mayıs). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çokkültürlü eğitime ilişkin tutum düzeylerinin incelenmesi* [Bildiri sunumu]. V. Sakarya’da Eğitim Araştırmaları Kongresi, Sakarya, Türkiye.
- Debbağ, M., & Fidan, M. (2020). Relationships between prospective teachers’ multicultural education attitudes and classroom management styles. *International Journal of Progressive Education*, 16(2), 111–122. <https://doi.org/10.29329/ijpe.2020.241.8>
- Ekici, F. Y. (2017). Cultural intelligence levels of pre-service pre-school teachers and their attitudes towards multicultural education. *Kastamonu Education Journal*, 25(5), 1941–1956.
- Erbaş, Y. H. (2019a). A qualitative case study of multicultural education in Turkey: Definitions of multiculturalism and multicultural education. *International Journal of Progressive Education*, 15(1), 23–43.
- Erbaş, Y. H. (2019b). Dimensions of multicultural education: Pedagogical practices knowledge of graduate students towards multicultural education in Turkey. *Mediterranean Journal of Educational Research*, 13(27), 142–181. <https://doi.org/10.29329/mjer.2019.185.7>
- Geçer, S., Geçer, A. F & Atasagun, H. F. (2024, 23–25 Mayıs). *İlköğretim yöneticilerinin çokkültürlü eğitim ortamlarında farklılıkları yönetmeye ilişkin görüşlerinin incelenmesi* [Bildiri sunumu]. III. Uluslararası Temel Eğitim Kongresi, Türkiye.
- Gezer, M. (2018). An analysis of correlations between prospective teachers’ philosophy of education and their attitudes towards multicultural education. *Cogent Education*, 5(1), Article 1475094. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2018.1475094>
- Gezer, M & Şahin, İ. F. (2017). Çokkültürlü eğitime yönelik tutum ve kültürel zekâ arasındaki ilişkinin YEM ile incelenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(38), 173–194. <https://doi.org/10.17295/ataunided.323139>
- Gümüş, E., Kurnaz, Z., Eşici, H., & Gümüş, S. (2020). Current conditions and issues at Temporary Education Centres (TECs) for Syrian child refugees in Turkey. *Multicultural Education Review*, 12(2), 53–78. <https://doi.org/10.1080/2005615X.2020.1756083>
- Günel, E. (2016). Infusing global perspectives in social studies education in Turkey: Pre-service social studies teachers. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 7(4), 440–474. <https://doi.org/10.17569/tojq.21319>
- Güven, M., Çam-Aktas, B., Baldan Babayigit, B., Senel, E. A., Kip-Kayabas, B., & Sever, D. (2022). Multicultural Teacher Competencies Scale for Primary Teachers: Development and implementation study. *International Journal of Curriculum and Instructional Studies*, 12(2), 441–472.
- Kamışlı, H. (2019). Sınıf öğretmenliği lisans programının çok kültürlü eğitim kavramları açısından değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 18(4), 1539–1549. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2019.632381>
- Karacabey, M. F., Ozdere, M., & Bozkus, K. (2019). The attitudes of teachers towards multicultural education. *European Journal of Educational Research*, 8(1), 383–393. <https://doi.org/10.12973/eu-jer.8.1.383>
- Karadağ, Y & Özden, D. Ö. (2020). Çokkültürlü eğitim ortamlarına geleceğin sosyal bilgiler öğretmenlerini hazırlamak: Öğretmen adaylarının çokkültürlü yeterlikleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

- Dergisi*, 39(2), 179–201.
- Karakaş, H & Erbaş, Y. H. (2018). Öğretmen adaylarının çokkültürlü deneyimleri ve (Türkiye’deki) kültürel ve sosyal gruplara yönelik düşünceleri. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(9), 59–81. <https://doi.org/10.20860/ijoses.374599>
- Kardaş İşler, N., & Dedeoğlu, H. (2019). Multicultural children literature in preservice teacher education: Responses through literature circles. *International Journal of Progressive Education*, 15(4), 130–141. <https://doi.org/10.29329/ijpe.2019.203.10>
- Karatas, K. (2020). The competencies of the culturally responsive teacher: What, why and how?. *ie: Inquiry in Education*, 12(2), Article 2.
- Kaya, C., & Kaya, F. (2016). Prospective teachers' conceptions of teaching and learning and their attitudes towards multicultural education. *Educational Research and Reviews*, 11(22), 2048–2056. <https://doi.org/10.5897/ERR2016.3009>
- Kilicoglu, G., Kilicoglu, D., & Cho, Y. H. (2023). Effects of pre-service teachers’ cultural competence on their social justice and self-efficacy beliefs: A cross-cultural comparison between Turkey, South Korea and the United States. *Teachers and Teaching*, 29(7-8), 710–738. <https://doi.org/10.1080/13540602.2023.2191187>
- Kimzan, İ & Arıkan, A. (2018). Erken çocukluk dönemi öğretmen adaylarının çokkültürlü eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 670–686. <https://doi.org/10.17679/inuefd.426978>
- Koc-Damgaci, F., & Aydin, H. (2017). Social media and its potential impacts on multicultural education in Turkey. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 14(3), 807–818. <https://doi.org/10.12973/ejmste/80945>
- Kotluk, N., & Kocakaya, S. (2018). Culturally relevant/responsive education: What do teachers think in Turkey? *Journal of Ethnic and Cultural Studies*, 5(2), 98–117. <https://doi.org/10.29333/ejecs/123>
- Kotluk, N., & Kocakaya, S. (2019). Teachers’ views about culturally relevant education in Turkey: A mixed methods study. *Sakarya University Journal of Education*, 9(2), 304–334. <https://doi.org/10.19126/suje.541535>
- Kozikoğlu, İ & Yildirimoglu, S. (2021). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutumları ile kapsayıcı eğitimde sınıf içi uygulamaları arasındaki ilişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (51), 226–244. <https://doi.org/10.53444/deubefd.827397>
- Köroğlu, Z. Ç. (2016). Measuring English language teacher candidates' intercultural sensitivity: A key element to foster intercultural communicative competence. *International Online Journal of Education and Teaching*, 3(1), 43–52.
- Kurtuluş, F., & Arsal, Z. (2023). Effects of critical multicultural education on preservice teachers’ multicultural attitudes and efficacy. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 360–378. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2023.-1104858>
- Olur, B., & Oguz, A. (2019). Qualification perception of prospective teachers on multicultural education: A need assessment. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 8(4), 165–185. <https://doi.org/10.6007/IJARPED/v8-i4/6479>
- Onur Sezer, G & Bağçeli Kahraman, P. (2017). Sınıf ve okul öncesi öğretmen adaylarının çokkültürlü eğitime

- yönelik tutumları ile kültürlerarası duyarlılıkları arasındaki ilişki: Uludağ Üniversitesi örneği. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 550–560. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.336742>
- Orakci, Ş., & Aktan, O. (2021). Hopes of Syrian refugee students about the future. *Intercultural Education*, 32(6), 610–623. <https://doi.org/10.1080/14675986.2021.1885348>
- Öksüz, Y., Güven Demir, E & İci, A. (2016). Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının “çokkültürlü eğitim” kavramına ilişkin metaforlarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1263–1278.
- Özdemir, M., & Büyükgöze, H. (2016). Investigating the role of multicultural education and democratic values on LGBT attitudes of preservice teachers. *KEDI Journal of Educational Policy*, 13(1), 23–46.
- Özdoğru, A. A., Dolu, F. N & Akan, A. (2021). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitime ve mülteci öğrencilere yönelik tutumları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (40), 1–12. <https://doi.org/10.14582/DUZGEF.2021.181>
- Özel, Ö. (2023). Türkiye’de çok kültürlü eğitim: Anasınıfı öğretmenlerinin farklı kültürlere sahip öğrencilerle çalışırken karşılaştığı sorunların incelenmesi. *Social Sciences Studies Journal*, 9(112), 7147–7152. <https://doi.org/10.29228/sssj.70077>
- Özışık, B. Z., Yeşilyurt, S & Demiröz, H. (2019). Developing intercultural awareness in language teaching: Insights from EFL lecturers in Turkey. *Dil ve Dilbilimi Çalışmaları Dergisi*, 15(4), 1436–1458. <https://doi.org/10.17263/jlls.668546>
- Peköz, Ç., & Gürşimşek, A. I. (2020). Multicultural attitudes and cultural intelligence of preschool teachers. *Journal for Multicultural Education*, 14(1), 45–60. <https://doi.org/10.1108/JME-05-2019-0043>
- Sarı, M. H., & Yüce, E. (2020). Problems experienced in classrooms with students from different cultures. *Journal on Efficiency and Responsibility in Education and Science*, 13(2), 90–100. <https://doi.org/10.7160/eriesj.2020.130204>
- Soylu, A., Kaysılı, A., & Sever, M. (2020). Refugee children and adaptation to school: An analysis through cultural responsiveness of the teachers. *Education and Science*, 45(201), 313–334. <https://doi.org/10.15390/EB.2020.8274>
- Taştekin, E., Yükcü, Ş. B., İzoglu, A., Güngör, İ., Uslu, A. E. İ & Demircioğlu, H. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin çokkültürlü eğitime yönelik tutumlarının ve algılarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 621–636. <https://doi.org/10.16986/HUJE.2016015867>
- Tonbuloglu, B., Aslan, D., & Aydın, H. (2016). Teachers’ awareness of multicultural education and diversity in school settings. *Eurasian Journal of Educational Research*, 16(64), 1–28. <https://doi.org/10.14689/ejer.64.1>
- Turkan, A., Aydın, H & Üner, S. S. (2016). Öğretmen adaylarının çokkültürlü eğitim tutumları ile epistemolojik inançları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(1), 162–176. <https://doi.org/10.17051/io.2016.16818>
- Tünkler, V. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel, çokkültürlü eğitime ve küresel vatandaşlık eğitimine yönelik bakış açıları. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(226), 255–290.
- Ünal, H. B & Durmuşoğlu, M. C. (2025). Okul öncesi öğretmen ve yöneticilerine göre okul öncesi öğretmenlerinin çokkültürlü eğitime yönelik mevcut durumları ve ihtiyaçları nelerdir? *Cumhuriyet International Journal of Education*, 14(3), 730–744. <https://doi.org/10.30703/cije.1589152>
- Yıldırım, R. (2019). Teaching in culturally and linguistically diverse classrooms: Turkish EFL instructors’

- experience. *Dil ve Dilbilimi Çalışmaları Dergisi*, 15(3), 1155–1170. <https://doi.org/10.17263/jlls.631557>
- Yılmaz, F. (2016). Multiculturalism and multicultural education: A case study of teacher candidates' perceptions. *Cogent Education*, 3(1), Article 1172394. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2016.1172394>
- Yurdakul, A. (2018). Öğretmen gözüyle mülteci/göçmen öğrenci. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, (48), 183–204.
- Yücel, N., & Yavuz, A. (2019). Rethinking intercultural training in teacher training. *Journal of Intercultural Communication*, 19(3), 1–10. <https://doi.org/10.36923/jicc.v19i3.793>
- Zorba, M. G. (2020). Personal and professional readiness of in-service teachers of English for culturally responsive teaching. *Eurasian Journal of Educational Research*, 20(88), 1–26. <https://doi.org/10.14689/ejer.2020.88.2>

Ek-1. Veri Çıkarma Formu

Aşağıdaki tablo, dahil edilen çalışmalardan hangi bilgilerin çıkarılacağını gösterir.

Alan	Açıklama / Örnek
Yazar(lar) ve Yıl	Örn. Smith et al., 2020
Başlık	Çalışmanın başlığı
Yayın Türü	Makale, bildiri tam metni
Amaç	Araştırmanın amacı
Katılımcılar / Örneklem	Katılımcı türü, sayısı
Bağlam	Kurum türü, eğitim düzeyi
Yöntem	Nitel, nicel, karma, vb.
Ana Bulgular	Temel sonuçlar
Temalar / Kategoriler	Sınıflandırılan içerikler
Kavramsal yaklaşım	Çokkültürlü eğitim, kültürel değerlere duyarlı eğitim, kültürlerarası eğitim
Sınırlılıklar	Belirtilen metodolojik sınırlılıklar
Notlar	Önemli ek bilgiler